

مشکلات دانش آموزان دختر مقطع ابتدایی

صابره میربلوچ زهی

دبیر آموزش و پرورش ناحیه ۲ زاهدان

چکیده

مشکلات رفتاری موضوع مهم و حیاتی در آموزش دانش آموزان دوره ابتدایی است، که به تبع آن آینده فردی و شخصیتی دانش آموز را تحت تاثیر قرار می دهد. پژوهش حاضر با هدف بررسی میزان شیوع این مشکلات در دوره ابتدایی و معرفی مشکلات رفتاری کودکان و دانش آموزان دوره ابتدایی دختر در زمان حاضر است، و در ادامه به بررسی اثرات احتمالی نادیده گرفتن این مشکلات در امر آموزش و افت تحصیلی دانش آموزان درگیر با این مشکل می پردازد. یافته ها در این پژوهش نتیجه گیری این پژوهش بیان گر این است که شیوع اختلالات رفتاری در این بازه سنی مخصوصا پایه های اول، دوم و سوم نگران کننده است. که اهمیت توجه برنامه ریزان آموزشی و والدین به این موضوع را نشان می دهد.

واژگان کلیدی: آموزش و پرورش، مشکلات رفتاری، آموزش ابتدایی، خانواده.

۱. مقدمه

یکی از واقعیت‌های موجود مساله اختلالات رفتاری در بین دانش آموزان است و خانواده نیز به عنوان مهمترین نهاد اجتماعی موثر بر تکوین شخصیت تلقی می شود و حتی این واقعیت را باید پذیرفت که اختلافات خانوادگی تاثیری بسیار سوء بر سلامت روانی کودکان و نوجوانان دارد بطوریکه نتایج مطالعات نشان می دهد افرادی که سطح بالای تعارض والدین را تجربه می کنند بطور معنی داری مشکلات بیشتری را نسبت به افرادی که تعارضات کمتری را تجربه نموده اند دارند و اختلاف در امر تربیت فرزندان می تواند زمینه ساز مشکلات رفتاری باشد (جکینز و اسمیت ۱۹۹۲)، همچنین مطالعه نوایی نژاد (۱۳۷۲) نشان می دهد که مشکلات رفتاری از جمله افسردگی، اضطراب، کمرویی و ترس در دختران بیشتر از پسران است. باز مطالعه احدی (۱۳۷۱) می دهد که دانش آموزان پسر بیشتر مرتکب بزهکاری می شوند و مطالعه مکارمی (۱۳۷۱) نیز نمایانگر آن است که روابط خانوادگی و ارتباط عاطفی والدین تاثیر معنی داری بر وضعیت تحصیلی و تربیتی کودکان و نوجوانان دارد. اما اینکه در شهرستان اردبیل در کدام دوره تحصیلی (راهنمایی و متوسطه) مشکلات رفتاری شیوع بیشتری دارد و از دید دست اندرکاران امر تعلیم و تربیت چه راههایی برای پیشگیری از مشکلات رفتاری کودکان و نوجوانان وجود دارد، همچنین متغیرهای خانوادگی چون دوگانگی در امر تربیت فرزندان، مشاجرات والدین، جدایی والدین، آزادی بیش از حد و طرد کودکان چه ارتباطی با مشکلات رفتاری دانش آموزان دارد سوالات مطرح شده در مطالعه حاضر بودند. روش کار برای پاسخ به سوالات مطالعه از دانش آموزان مشغول به تحصیل ۶۴۵۴۵ نفر در سال تحصیلی ۷۹-۸۰ در شهرستان اردبیل ۱۶۱۰ نفر با روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای انتخاب شدند، همچنین از ۶۰۱۲ نفر کارکنان آموزش و پرورش نیز ۱۲۶ نفر با روش نمونه گیری تصادفی ساده انتخاب شدند بطوریکه دانش آموزان به پرسشنامه محقق ساخته که عوامل خانوادگی موثر در بروز مشکلات رفتاری را می سنجد و آزمون هفتاد و شش سوالی وودورث که ۸ حالت روان شناختی را می سنجد به صورت گروهی پاسخ دادند و کارکنان آموزش و پرورش نیز به چک لیست روشهای پیشگیری از مشکلات رفتاری به صورت انفرادی پاسخ دادند. ضمناً ماهیت موضوع و اهداف مطالعه ایجاب می کرد که از روش تحقیق زمینه یابی و همبستگی استفاده شود. نتایج نتایج مطالعه نشان داد که شیوع افسردگی در میان دانش آموزان فراوانی بیشتری در مقایسه با مشکلات دیگر دارد و شیوع مشکلات رفتاری در بین دانش آموزان دوره متوسطه نسبت به دانش آموزان دوره راهنمایی بیشتر است. بین دوگانگی در امر تربیت و مشاجرات والدین به عنوان متغیرهای پیش بینی کننده با مشکلات رفتاری دانش آموزان ارتباط معنی دار وجود دارد و متغیرهایی چون پذیرش کامل و طرد کامل کودکان از جانب والدین با مشکلات رفتاری دانش آموزان ارتباط معنی داری دارد.

۲. اهداف پژوهش

در مقاله حاضر درصدد تبیین مشکلات اصلی دانش آموزان دختر و ارائه راهکارهایی جهت کمک به دانش آموزان

۱. علل فردی

مطالعات نشان داده است که حدود ۱۰ درصد از موارد افت تحصیلی به علت ناتوانی ذهنی و عدم کشش فرد است. البته در بسیاری موارد دانش آموزی دوره ابتدایی را که مشکل تحصیلی داشته و با تشخیص کمبود هوش به مراکز مشاوره ارجاع داده اند، پس از ارزیابی دقیق مشخص می شود دانش آموز هیچ ضعف شناختی یا هوشی ندارد و علت یا علل دیگری عامل مساله است. امروزه دیگر آن اهمیتی را که در گذشته به هوش داده می شد، داده نمی شود و گفته می شود هر شخصی با نردبان صفات شخصیتی خود راه تکامل و پیشرفت را طی می کند و آنچه مهم است، صبر و بردباری و بویژه پشتکار است. از بین ۲ دانش آموز دوره ابتدایی با بهره هوشی مساوی، دانش آموزی موفق تر می شود و پیشرفت تحصیلی بهتری داد که تلاش و پشتکار زیادتری داشته باشد. توجه: برای یادگیری و به یاد سپردن هر مطلبی اولین شرط، توجه به آن است. بدیهی است اگر دانش آموز از هوش بالایی برخوردار باشد، ولی به مطلب یا موضوعی توجه نکند، نمی تواند آن را فراگیرد و علت افت و شکست تحصیلی بعضی دانش آموزان، ناشی از عدم توجه به معلم و موارد تدریس شده و نیز نداشتن متن تمرکز عوامل هنگام مطالعه و انجام تکالیف درسی است.

۲. انگیزه

به حالتهای درونی فرد گفته می شود که موجب هدایت رفتار او به سوی نوعی هدف می شود و در واقع موتور حرکت هر فردی است. محققان، نداشتن انگیزه پیشرفت را یکی از دلایل افت تحصیلی می دانند. آشفستگی های عاطفی و هیجانی: مشکلات عاطفی و هیجانی دانش آموزان در مقاطع مختلف رشد می تواند باعث افت تحصیلی آنان شود. فشارهای روانی خاص هر مرحله از رشد می تواند باعث اشتغال خاطر، آسیب وارد آمدن به قوای هوشی، تحلیل انرژی ذهنی، عدم تمرکز حواس و در نهایت افت تحصیلی دانش آموزان شود.

۳. نارسایی های جسمی:

دانش آموزانی که دارای بنیه ای ضعیف هستند از سلامت عمومی کامل برخوردار نیستند، نمی توانند به اندازه کافی کوشش و فعالیت داشته باشند. این دسته به دلیل داشتن استعداد ابتلا به انواع بیماری ها از پیشرفت درسی باز می مانند. وجود ضعف در بینایی و شنوایی نیز سبب عقب ماندگی و افت تحصیلی می شود. ناراحتی های مربوط به مراکز عصبی و ناهماهنگی های حسی و حرکتی نیز در جای خود باعث افت تحصیلی می شوند.

۴. درمیان خانواده

روابط و نظام ارزشی خانواده: مهمترین عامل موثر در شکل گیری نگرش دانش آموز دوره ابتدایی نسبت به تحصیل، خانواده است؛ این که والدین با دانش آموز و درس و تحصیل او چگونه برخورد کنند و در الگوهای تربیتی خود برای چه نوع رفتارهایی ارزش قائل می شوند، یکی از اجزای اساسی در شکل گیری نگرش دانش آموز نسبت به تحصیل است. در موارد بسیاری علت افت تحصیلی یا شکست تحصیلی به وجود نگرش های منفی، تضادها، مساعد نبودن شرایط خانواده از نظر عاطفی، روانی و... برمی گردد. مهمترین نقشی که والدین در زمینه پیشرفت تحصیلی فرزندان می توانند داشته باشند، ایجاد محیطی آرام و مساعد برای مطالعه و انجام تکالیف است. در بعضی مواقع، والدین ناخواسته و ناآگاهانه نه تنها محیط مساعدی را برای مطالعه فرزندان ایجاد نمی کنند، بلکه اصرار می ورزند دانش آموزان در محلی آکنده از سر و صدا و محرکهای مختلف مزاحم به انجام تکالیف بپردازند، ولی باید توجه داشت یادگیری در شرایطی بهتر صورت می گیرد که در آن محیط آرام است و محرکهای مزاحم از جمله تلویزیون، بازی سایر کودکان و سر و صداهای دیگر کمتر هستند. والدین با اجتناب از ترتیب دادن جشنها و مراسم مختلف یا شرکت در آنها در ایام امتحانات می توانند بر پیشرفت تحصیلی فرزندان خود تاثیر داشته باشند. والدین می توانند به جای خرید اشیای غیرضروری برای دانش آموزان، کتابها و وسایل کمک آموزشی تهیه کنند تا از این طریق هم دانش آموزان اوقات فراغت خود را به خوبی بگذرانند و هم به یادگیری آنها کمک شود. متأسفانه در کشور ما، مطالعه کتابهای غیردرسی و کمک درسی کمتر متداول است، در حالی که از طریق تهیه این گونه کتابها می توان کمک موثری به فرزندان کرد.

۵. فقر مالی خانواده:

یکی از عوامل مهم افت تحصیلی کودک است، که به طور غیرمستقیم بر پیشرفت درسی او موثر است. محروم ماندن از غذای سالم و کافی و نداشتن استراحت لازم به علت فعالیت ها و کارهای غیردرسی برای جبران فقر مالی موجب عقب ماندگی درسی می شود. در کنار این موضوع، می توان فقر فرهنگی و بی سوادگی یا کم سوادگی والدین، فقدان والد یا والدین، وجود مشاگره و ناسازگاری بین والدین و در نهایت نحوه ارتباط دانش آموز با برادران و خواهران را هم در افت تحصیلی دخیل دانست.

۶. در آموزش چه خبر است؟

گاهی علت افت تحصیلی یا شکست درسی دانش آموز را باید در مدرسه جستجو کرد. اهم عللی که می توان از این نظر مورد بررسی قرارداد، به شرح ذیل است؛

۱- شیوه تدریس معلم:

می توان گفت هر دانش آموز به شیوه خاصی مطالب درسی را درک و فرامی گیرد. وظیفه معلم است که با شناخت دانش آموزان و آگاهی از چگونگی کاربرد شیوه های مختلف تدریس مدل مناسبی برای تدریس انتخاب کند. گاهی علت افت تحصیلی دانش آموز این است که شیوه تدریس معلم مطابق روش یادگیری دانش آموز نیست.

۲- برنامه درسی مدرسه:

گاهی علت افت تحصیلی این است که برنامه درسی طراحی شده از طرف مدرسه مناسب نیست؛ مثلا دروس نسبتا سخت را پشت سر هم و یا در ساعاتی گذاشته اند که عموما دانش آموزان خسته هستند.

۳- انتظارات و پیش داوری های معلم:

معلم در اولین برخورد با شاگردان خود سعی می کند، با پیشداوری خود آینده تحصیلی آنها را مجسم کند. مطالعات نشان داده است که این قضاوت ها بر میزان پیشرفت و یا شکست دانش آموز در دروس تاثیر دارد، به این صورت که اگر دانش آموزی که نمرات متوسط دارد به یک معلم معرفی کنیم و به او بگوییم تیزهوش است و نمرات درخشانی خواهد آورد؛ خود این نگرش در ارتباط با معلم با دانش آموز تاثیر خواهد گذاشت و باعث پیشرفت درسی وی خواهد شد. نتیجه این که معلمان باید از پیش داوری بویژه از نوع منفی آن بپرهیزند، زیرا خود این امر منجر به شکست او خواهد شد.

۴- شرایط فیزیکی کلاس:

گرمای یا سرمای بیش از حد کلاس، نامناسب بودن نظافت و نور کلاس، سر و صداهای غیرمعمول و تعداد بیش از حد دانش آموزان در کلاس از جمله عواملی است که ممکن است مشکلات تحصیلی را در پی داشته باشند.

۵- تعویض مکرر معلمان:

جابه جایی معلمان در طول سال تحصیلی و ناتوانی بعضی دانش آموزان به منظور سازگاری با روش تدریس و خصوصیات معلم ممکن است بویژه در مقاطع آموزشی پایین تر، منجر به افت تحصیلی شود. ارزیابی نادرست معلمان از عملکرد دانش آموزان، کنترل نامناسب کلاس از سوی معلم، فقدان وسایل کمک آموزشی، کمبود کتب درسی، عدم همکاری و ارتباط بین اولیا و مدرسه، عدم وجود نظم و انضباط در کلاس و مدرسه و کمبود فضاهای آموزشی از دیگر علل موثر در افت تحصیلی دانش آموزان هستند.

اثرات افت

تحصیلی افت تحصیلی و مردودی را نمی توان فقط به عنوان یک مشکل فردی مورد توجه قرار داد؛ زیرا ابعاد و پیامدهای ناشی از آن بسیار فراتر و وسیع تر از مسائل شخصی و فردی است. افت تحصیلی را نباید نادیده گرفت، زیرا از طرفی بین افت تحصیلی، مردودی و ترک تحصیل رابطه وجود دارد. مطالعاتی که به بررسی ارتباط بین مردودی و ترک تحصیل در دوره ابتدایی پرداخته اند، همواره نشان داده اند اکثر دانش آموزانی که تجربه مردودی دارند، عاقبت مدرسه را رها می کنند. برخی محققان گزارش کرده اند ترک تحصیل کنندگان ۵ برابر بیشتر از دیگر دانش آموزان تجربه مردودی دارند. بنابراین اگر به طور جدی برای کاهش افت تحصیلی و نهایتا مردودی و ترک تحصیل اقدام شود، منابع جامعه خصوصا منابع انسانی، این گنجینه های ملی به هدر نخواهند رفت.

تلویزیون عامل افت تحصیلی بچه ها

طبق مطالعات صورت گرفته، تلویزیون یکی از عوامل اصلی افت تحصیلی، چاقی و رفتارهای پرخطرانه بچه ها است. به گزارش پایگاه اطلاع رسانی پلیس، به نقل از خبرگزاری "رویتر"، حاکی است، هرچه بیشتر بچه ها اوقات خود را به تماشای تلویزیون اختصاص دهند، از میزان کارایی فعالیت های آموزشی آنها کاسته می شود. بر اساس این گزارش یکی از دلایل اصلی چاقی بچه ها و رفتارهای هنجار آمیز آنها، تماشای بیش از حد تلویزیون عنوان شده است. این در حالی است که بسیاری از محققان در مطالعات قبلی خود، بر این باور بودند که تماشای بیش از حد تلویزیون در افت تحصیلی بچه ها چندان تاثیرگذار نمی باشد. بر اساس مطالعات صورت گرفته توسط موسسات روانپزشکی آمریکا، معلوم شد که تلویزیون بر رشد تحصیلی بچه ها کاملا نتیجه عکس دارد. به طوری که در این

گزارش آمده است، بچه‌هایی که دارای اتاق و تلویزیون شخصی می‌باشند، نسبت به بچه‌هایی که دارای اتاق و تلویزیون شخصی نمی‌باشند، در امتحانات استاندارد به دست آمده، از نمره کمتری برخوردار بوده‌اند. در این گزارش همچنین آمده است بچه‌هایی که دارای رایانه شخصی هستند و بیشتر اوقات خود را پشت رایانه صرف می‌کنند، در امتحانات استاندارد به دست آمده، از نمره بالاتری برخوردار بوده‌اند. طبق برآوردهای صورت گرفته، هر خانواده آمریکایی دارای فرزند، به طور متوسط دارای ۳ دستگاه تلویزیون می‌باشد که این امر میانگین ساعات تماشای تلویزیون را به طور چشمگیری افزایش داده است. مقامات پزشکی به همراه مقامات آموزشی آمریکایی در حال حاضر در صددند تا میانگین ساعات تماشای تلویزیون را به روزی ۱ الی ۲ ساعت کاهش دهند. در این بررسی همچنین آمده است که کودکان زیر ۳ سال که مدام به تماشای تلویزیون می‌پردازند، بعدها در تست‌های استاندارد صورت گرفته در مدارس، از نمره کمتری برخوردار می‌شوند. این در حالی است که طبق این بررسی، بسیاری از جوانانی که تمایل به تماشای بیش از حد تلویزیون دارند، حتی نمی‌توانند دوران دبیرستان خود را به پایان رسانده و یا وارد دانشگاه شوند. در این مطالعه آمده است که تماشای تلویزیون فقط می‌تواند در سنین ۳ الی ۵ سالگی آن هم تنها جهت افزایش مهارت خواندن و ارتقاء حافظه کوتاه مدت بچه‌ها موثر واقع شود. تماشای تلویزیون به هیچ وجه در درک مطلب و یا درک ریاضیات نمی‌تواند مفید واقع شود.

نقش مشاور در امور تحصیلی و تربیتی دانش آموزان

انسان تنها موجودی است که با هم‌نوعان خود بدنبال نظر می‌پردازد و برای شناخت و حل مشکلات خود با آنان مشورت و از راهنمایی آنان استفاده می‌کند. راهنمایی و مشورت در طول زندگی آدمیان مطرح بوده و آنان با کسانی که مورد قبول و اعتمادشان بوده مشورت می‌کرده‌اند. با توسعه علوم انسانی و رشد علوم رفتاری به راهنمایی و مشاوره به عنوان شاخه‌ای مستقل از علوم رفتاری توجه شد. امروز راهنمایی و مشاوره به صورت حرفه‌ای یا روانه برای کمک به افرادی است که در رشد، سازگاری، تصمیم‌گیری، روابط خانوادگی، مهارت‌های اجتماعی و شیوه زندگی مشکلاتی دارند و مشاوره به این افراد کمک می‌کند تا راه حل مناسبی برای مشکلات بیابند. تاریخچه راهنمایی و مشاوره: در بین ممالک صنعتی، امریکای شمالی نخستین کشوری است که در آن مراکز ویژه راهنمایی و مشاوره تأسیس شده و از میان افرادی که نخستین بار به ایجاد مرکز راهنمایی در آن سرزمین اقدام کرده‌اند باید از فرانک پاستور نام برد که در سال ۱۹۰۸ اولین مرکز راهنمایی را که در حقیقت مرکز راهنمایی حرفه‌ای بود در شهر بوستن تأسیس کرد. سال ۱۳۳۲ را می‌توان مبدأ شروع راهنمایی به معنی خاص آن در کشور خود بدانیم در سال ۱۳۳۴ در اداره مطالعات و برنامه‌ها دایره‌ای بنام دایره تحقیقات روانشناسی بوجود آورد که به تهیه برخی تست‌های هوش و سنجش‌های روانی مبادرت کرد و سرانجام کنگره‌های منعقد در تابستان‌های ۳۷ و ۳۸ راهنمایی در مدارس را امری ضروری تشخیص داد و مرکز راهنمایی در اداره کل تعلیمات متوسطه بوجود آمد. در سال ۱۳۴۷ اداره کل آموزش راهنمایی تحصیلی در وزارت آموزش و پرورش تأسیس گردید و در سال ۵۹ طی بخشنامه‌ای برنامه راهنمایی و مراکز مشاوره و راهنمایی تعطیل گردید. از ابتدای سال ۶۷ ضرورت وجود مشاورین در مدارس احساس شد و مجدداً این رشته شروع به جذب دانشجو نمود. ضرورت فعالیت‌های راهنمایی و مشاوره در مدارس: یکی از نهادهای اجتماعی نهاد آموزش و پرورش است که مسئولیت مهمی در تربیت کودکان، نوجوانان و جوانان بر عهده دارد. نگاه گسترده به نقش آموزش و پرورش به عنوان عاملی مؤثر در فعلیت بخشیدن به امکانات بالقوه ذاتی افراد انتقال اندوخته تجارب گذشتگان ارائه ارزشهای مطلوب، افزایش معلومات و ایجاد مهارت‌های لازم در افراد برای زندگی و بالاخره تسهیل مسیر حرکت وجودی آدمی به سوی کمال، اهمیت این نهاد اجتماعی را بیش از پیش نشان می‌دهد. گسترش کمی آموزش و پرورش نشانگر گرایش و استقبال همگان به اثر بخشی این نهاد و گسترش کیفی آن ناشی از توسعه معارف، علوم و رشد بی‌وقفه تکنولوژی است که این دو بر پیچیدگی و ظرافت جریان آموزش و پرورش افزوده است. بنا بر این برای تحقق اهداف تعلیم و تربیت و رشد شخصیت کودکان و نوجوانان باید از خدمات راهنمایی و مشاوره بخوبی استفاده کرد. نقش راهنمایی در آموزش و پرورش افراد به حدی است که عده‌ای از صاحب نظران آن را به نوعی تعلیم و تربیت گفته‌اند و بعضی راهنمایی را تسهیل کننده جریان تعلیم و تربیت میدانند. اگر تربیت را به معنی نشو و نما دادن، زیاد کردن، برکشیدن و به حد اعتدال سوق دادن آدمی بدانیم و اگر تعلیم را رشد دادن آدمی در تسهیل کننده جریان رشد

و کمال آدمی خواهیم یافت. مهمترین عواملی که در ضرورت فکر راهنمایی و مشاوره و توسعه آن در نظامهای آموزش و پرورش مؤثر بوده اند عبارتند از:

- ۱- توجه به اصالت کودک و آموزش و پرورش وی
  - ۲- وجود تفاوت‌های فردی در دانش آموزان و ضرورت شناخت و توجه به این تفاوتها در امر آموزش و پرورش
  - ۳- وجود استعداد های عمومی و اختصاصی در دانش آموزان و ضرورت شناخت و پرورش تدریجی و سنجش آنها
  - ۴- رشد جمعیت و افزایش گرایشها و علاقه مندی به تحصیل در سطوح مختلف و گسترش علوم و تکنولوژی
  - ۵- تراکم و تنوع واحدهای درسی در رشته های تحصیلی و ضرورت انتخاب مناسب
  - ۶- توسعه مشاغل و حرفه و ضرورت انتخاب شغل مناسب
  - ۷- تغییر نگرشها و ارزشها نسبت به انتخاب رشته های تحصیلی و انتخاب شغل
  - ۸- گسترش نیازهای جامعه به نیروی انسانی در سطوح مختلف مهارت
  - ۹- وجود مسائل و مشکلات جسمانی، عاطفی، اجتماعی، رفتاری، تحصیلی و خانوادگی در دانش آموزان راهنمایی در نظام آموزش و پرورش و نقش را ایفا می کند:
- ۱- کمک به فرد دانش آموزان به منظور سازگاری با محیط، حل مسائل و مشکلات شخصی، بروز و ظهور استعدادها و رشد و تکامل آنان
- ۲- کمک به دانش آموزان در انتخاب مناسبترین راه از نظر رشته های تحصیلی و انتخاب مناسب شغلی و برنامه ریزی و آمادگی برای زندگی خدمات راهنمایی: ۱- خدمات اطلاعاتی: منظور از این خدمت عرضه اطلاعات نظام یافته ای است تا دانش آموزان بتوانند آگاهی کافی نسبت به برنامه های درسی، رشته های تحصیلی، مقررات و آئین نامه های امتحانی، امکانات آموزشی، حرفه ای و شغلی بدست آورند. تا از روی بصیرت راهنمای مناسب را انتخاب کنند. عرضه اطلاعات لازم در زمینه روشهای صحیح مطالعه و یادگیری دروس در مدرسه، اهمیت و ارزش علم آموزی، اهداف و انگیزه های تحصیلی، آداب و روشهای برخورد انسانی در محیط مدرسه، نوع مسایل مشترک دانش آموزان و چگونگی برخورد، مسایل و شیوه های تقویت اراده و راههای خودسازی در مدارس بسیار بجا و ضروری خواهد بود. ۲- خدمات مشاوره ای: هدف از این خدمت در مدارس برقراری ارتباطی اساسی بین دانش آموزان و مشاوران است. خدمات مشاوره ای خودشناسی دانش آموزان را تسهیل می کند و دانش آموزان را یاری میدهد تا از طریق ترکیب و تطبیق اطلاعات مربوط به خود و محیط، مشکلات خود را باز یابند و حل کنند و به تصمیم گیری مناسب بپردازند این امر مستلزم وجود مشاورانی است که برای این مهم تربیت و آماده شده اند تا دانش آموزان را در حل مشکلات و اتخاذ تصمیم های معقول و مناسب یاری دهند. مشاوران رکن اصلی و پایه اساسی برنامه راهنمایی هستند. افرادی که بر اساس دانشهای نظری و تجارب علمی صلاحیتهای همه جانبه را برای کمک به دانش آموزان و رفع مشکلات متعدد و متنوع آنان باید داشته باشند مشاوران مدارس باید علاوه مند به دانش آموزان و آگاه به مراحل رشد و تربیت آنان، واقف به اصول و مبانی روانشناسی، تعلیم و تربیت و جامعه شناسی و قادر به بهره مندی از اصول و فنون راهنمایی و مشاوره و دارای تجربه کاری باشند. مجموعه تلاش و کوششهایی که به شناخت استعدادها و رغبتهای دانش آموزان منجر میشود یا آنانرا در انتخاب رشته های تحصیلی و یا شغلی و رفع مشکلات شخصی و سازشی یاری می دهد جزو وظایف مشاوران به حساب می آید. برنامه راهنمایی و مشاوره در مدارس متوسطه در سه بعد تحصیلی، شغلی و تربیتی انجام می گیرد. نقش مشاور در مدارس: مشاوران با تسهیل جریان رشد همه جانبه فرد، آموزش مهارتهای زندگی فردی، اجتماعی، کاهش و حذف موانع رشد، خودشناسی و محیط شناسی و ارائه سایر خدمات یاورانه، روانشناختی در مدارس نقش بسیار حساسی دارند. عمده ترین اهدافی که می توان از طریق خدمات راهنمایی و مشاوره به آنها دست یافت عبارتند از: الف: رشد و توسعه قوای فکری و معنوی و عقلی دانش آموزان: ۱- ایجاد

پیشرفت در کسب مهارت‌های مطالعه ۲- راهنمایی دانش آموز برای انتخاب رشته های تحصیلی ۳- طرح ریزی برای انتخاب دروس، برای ادامه تحصیلات ۴- ترغیب دانش آموز برای بهره برداری خویش بینانه و خلاقانه از نیروی خویش ب: رشد و توسعه مهارت‌های شغلی و حرفه ای دانش آموز: ۱- یاری کردن دانش آموزان تا از تواناییها و علائق حرفه ای خویش آگاه شوند. ۲- یاری کردن دانش آموزان تا از موقعیتها و فرصتهای استخدامی و شغلی جامعه مطلع شوند. ۴- یاری کردن دانش آموزان تا بر اساس شناسایی خویش و فرصتهای حرفه ای به توسعه و پیشرفت در حرفه و شغل خود بپردازد و طرحها و تصمیمات خود را مؤثر سازد. ج: رشد و توسعه شخصیت دانش آموز: ۱- یاری کردن دانش آموز تباری خود به عنوان عضوی از جامعه احترام قائل شود. ۲- یاری کردن دانش آموز تادریجاد روابط و مناسبات متقابل داری شایستگی شود. ۳- همکاری با معلمان در تدارک محیط سالم و مساعد در کلاس تا به رشد روانی دانش آموزان کمک شود. ۴- ارتباط با والدین به منظور ایجاد شناخت رفتارهای طبیعی و نیازمندیهای روانی جوانان. نقش مشاور در امور تحصیلی: دانش آموزان در جریان تحصیل با مشکلات زیادی مواجه می شوند که مشاور می تواند در رفع این مشکلات کمکهای مؤثری به دانش آموزان ارائه دهد که پاره ای از این مشکلات را می توان به شرح زیر شمرد. ۱- ضعف پایه تحصیلی: در مورد چنین دانش آموزانی مشاور باید برای فراگیری دروس پایه از نقطه ای که ضعف دارد برنامه ریزی کند و با کمک خانواده ضعف پایه او را جبران کند. فشار آوردن و وادار کردن دانش آموز به زحمات شبانه روزی در سطح بالای تحصیلی بدون توجه به پایه بی فایده است. آماده کردن دانش آموز و اولیای وی برای چنین برنامه ای نیاز به جلسات مشاوره ای دارد که متولی آن مشاور مدرسه است. ۲- کمبود یا نبود انگیزه تحصیلی: دانش آموزانی وجود دارند که از نظر هوشی در حد طبیعی و ظرفیت لازم برای یادگیری را دارند، اما انگیزه ای برای درس خواندن ندارند. در مورد اینگونه دانش آموزان که تعدادشان نیز کم نیست مشاور باید علت تنبلی را جستجو و برای درس خواندن آنها ایجاد انگیزه کند. تشویق کردن به انجای مختلف، ایجاد زمینه های موفقیت برای دانش آموز، او را به هنگام تأیید کردن و در مجموع به کار بردن انگیزه های طبیعی می تواند کار ساز باشد. مشاوران با همکاری سایر عوامل آموزشی و پرورشی می توانند در سه سطح پیشگیری اولیه ثانویه و ثالث اقدام به فعالیت نمایند. مدرسه مکان مناسبی برای اجرای برنامه های پیشگیری از مشکلات روانی عاطفی است و بخش مهمی از رسالت مدرسه به آموزش سازگاری عاطفی فرد در زندگی اختصاص دارد. لذا مدرسه بهترین فضا و فرصت برای آموزش ترویج شیوه های سازگاری صحیح در زندگی فردی و اجتماعی است. مشاوران در بعد پیگیری اولیه با آموزش مهارت‌های زندگی و با ارائه خدمات راهنمایی مشاوره و اطلاع رسانی در زمینه های تربیتی، تحصیلی و شغلی و تسهیل روند ارضای نیازهای اساسی دانش آموزان، از جمله شکوفایی استعدادها و توانمندیها، احساس خود ارزشمندی و اعتماد به نفس، خود شناسی و ارتقای سلامت روانی آنان نقش مؤثری را ایفا می کند. اینگونه خدمات از طریق تدریس درس مهارت‌های زندگی در قالب ساعت پرورشی، اجرای آزمونها و انجام فرایند هدایت تحصیلی و اطلاع رسانی شغلی و آموزش فرایند برنامه ریزی تحصیلی و طرح ریزی شغلی در فرصتهای مناسب اجرا می شود. نقش مشاوران در تأمین بهداشت روانی دانش آموزان: دانش آموزانی از سلامت روانی برخوردار هستند که اولاً خود را فردی ارزشمند و قابل احترام بدانند و به تواناییهای خود اطمینان داشته باشند. ثانیاً بتوانند بدون دغدغه خاطر و ناراحتی با واقعیات زندگی مواجه شوند و کل وجودشان را همانگونه که هست بشناسند و بپذیرند، ثالثاً با آرامش خاطر و احساس امنیت و با شوق و امید زندگی کنند. دانش آموزی که با بحران و مشکل روانی مواجه است توانایی ایستادگی در برابر فشارهای وارده را ندارد و در حل مشکلات به طور منطقی و سنجیده عاجز است و تعادل روانی بهم خورده ای دارد. چنین دانش آموزی جهت حل مشکل و برقراری تعادل به مشاوره نیاز دارد. مشاورین از عوامل مؤثر تأمین بهداشت روانی دانش آموزان در مدارس می باشند. استفاده از خدمات راهنمایی مشاوره در آموزش و پرورش در نهایت تأمین بهداشت روانی دانش آموزان منجر می شود. و بهداشت روانی بهتر زیستن و سلامت فکر و بهبود

روابط اجتماعی ضرورت دارد. هدف اصلی بهداشت روانی تأمین سلامت فکر و روان و سالم سازی محیط فردی و اجتماعی است. مشاور بی آنکه کسی را به دوش بکشد یا به پیش و پس براند چشم انداز تازه ای را به ماجراهی ذهنی می گشاید چشم انداز و نگاهی که به ادبی مجال زیستن می دهد و فرصت فراهم می کند تا فرد خودش را در ذهنش بازسازی کند و قدرتی را در اختیار فرد می گذارد تا با بهره گیری از آن نوع جدیدی از حضور را در پهنه روابط بین فردی تجربه کند. افزون بر این مشاور وظیفه نظارت بر خویش را نیز بر دوش می کشد. بخشی از مهمترین فعالیتهای اجرایی که مشاوران می توانند در تأمین بهداشت روانی دانش آموزان انجام دهند عبارتند از: ۱- شناخت محدودیتهای روانی - فیزیکی دانش آموزان ۲- ایجاد ارتباط صحیح و اصولی بین دانش آموزان و اولیای مدرسه ۳- فراهم آوردن فرصت مناسب برای دانش آموزان به منظور خودشناسی و یادگیری روشهای حل مساله و تصمیم گیری ۴- مصاحبه های فردی برای شناخت مشکلات دانش آموزان و راهنمایی آنها ۵- برگزاری جلسات مشاوره فردی و گروهی با دانش آموزانی که مشکلات تحصیلی و خانوادگی و شخصی دارند. ۶- تشویق دانش آموزان به همکاریهای اجتماعی ۷- ایجاد هماهنگی بین فعالیتهای خانه و مدرسه به منظور بهبود وضعیت تحصیلی و رفتارهای دانش آموزان ۸- برگزاری جلسات مستمر بحث و گفتگو با دانش آموزان و تلاش در جهت حل مسائل و مشکلات آنان ۹- تشکیل جلسات مشاوره با خانواده و یاری دادن والدین برای رفع مشکلات دانش آموزان به شیوه های درست ۱۰- ارزیابی نیازها و بررسی مشکلات دانش آموزان در زمینه مسائل شخصی - خانوادگی - اجتماعی - تحصیلی - اخلاقی و انضباطی ۱۱- تنظیم و اجرای برنامه های آموزشی در زمینه های رشد و پیشگیری و درمان مشکلات ۱۲- همکاری با معلمان و کمک به آنان در حل و فصل مشکلات دانش آموزان و شرکت در شوراهای مدرسه ۱۳- انطباق دانش آموزان با محیط مدرسه - معلم و دروس و ایجاد انگیزه های مناسب برای درس خواندن و عدم احساس ناتوانی در موارد شکست تحصیلی با نگاه جامع به اهداف و وظایف آموزش و پرورش - تفکیک و مرز بندی دقیق بین راهنمایی و مشاوره تحصیلی با سایر ابعاد راهنمایی مشاوره از جمله راهنمایی و مشاوره تربیتی - شغلی و حرفه ای اصولی و منطقی نیست. مشکلات دانش آموزان زنجیره ای از عوامل فردی و اجتماعی است که نیازمند دیدی جامع نگر و نظام مند به استعدادها و تواناییها و علائق - شخصیت - ساختار و وضعیت خانواده و سایر متغیرهای محیطی است. مشاور مدرسه با آگاهی از ارتباط تنگاتنگ مشکلات تحصیلی با زمینه های روانی - اجتماعی دانش آموزان، با استفاده از متون و روشهای راهنمایی و مشاوره از طریق - شیوه های مختلف فردی گروهی و خانوادگی به دانش آموزان کمک می کند تا با بررسی های همه جانبه مشکل بتوانند راه حل یا راه حل های مناسب را انتخاب و برای اجرای آنها برنامه ریزی نمایند و در نهایت عملکرد دانش آموزان در ابعاد مختلف بهبود یابد.

نتیجه گیری

با توجه به شرایط دانش آموزان تعداد راهنمایان و ناظران در دوره آموزشی ابتدایی بسیار بیشتر از ادوار آموزشی دیگر است این راهنمایی ها گاهی تا بدانجا می انجامد که والدین دانش آموزان نیز خط مشی تعیین کرده و تردیدی به صلاحیت علمی خود برای تدریس در غیاب معلم را ندارند. از طرفی شرایط ارتقاء دانش آموزان در دوره ابتدایی نیز ساده تر از دوره های متوسطه و راهنمایی است که مزید بر علت می شود. اگر راهکار و ترفندی برای این معضل ارائه نشود دیری نخواهد گذشت که انگیزه های معلمین به طور محسوسی پایین خواهد آمد و دگر بار شاهد افت رتبه دانش آموزان ابتدایی ایران در بین سایر کشورهای جهان خواهیم بود. برای رفع مشکلات رفتاری، عاطفی، تحصیلی کودکان باید به رفتار در خانواده و نوع تربیت و یادگیری مهارت در فرزندان دقت لازم را صورت گیرد آن ها آینده سازان هر جامعه ای هستند و هر رفتاری که از خود بروز میدهند نشان دهنده یک مشکل خاصی در مدرسه و اول از همه در خانواده است.

مراجع

۱. ثقلب زاده، میرعبدالحسین: نگاهی به فلسفه آموزش و پرورش، انتشارات طهوری، چاپ نهم، تهران ۱۳۷۷
۲. صدیق اورعی، غلامرضا: جامعه‌شناسی اوقات فراغت و نحوه گذراندن آن، مجله پیام زن، ۷۵/۶/۲۰.
۳. حریری، پرستو، صابری، هایده، و ابوالمعالی الحسینی، خدیجه. (۱۳۹۵). اثربخشی برنامه تلفیقی آموزش مستقیم و آگاهی واج شناسی بر مهارت های روان خوانی، درک مطلب و حافظه کاری در دانش آموزان دختر با مشکلات خواندن. روانشناسی افراد استثنایی، ۶(۲۳)، ۴۹-۸۱.
۴. اسمیت، ت. س؛ پولووی، الف؛ داوتی، ج. پ؛ و داودی، ک. (۲۰۱۵). روانشناسی و آموزش دانش آموزان با نیازهای ویژه ترجمه قربان همتی علمدارلو.
۵. عباسعلی حسین خانزاده؛ حمید علیزاده؛ (۱۳۹۵). تهران: نشر ارسباران بزرگ بفرویی ک (۱۳۹۵) تاثیر آموزش حافظه کاری بر عملکرد خواندن دانش آموزان پسر با ناتوانی یادگیری روانشناسی افراد استثنایی، ۶(۲۲)؛ ۹۶ - ۱۱۰
۶. بهراد، ب (۱۳۸۴). فراتحلیل شیوع ناتوانیهای یادگیری در دانش آموزان ابتدایی ایران. پژوهش در حیطه کودکان استثنایی، ۱۸. ۴۱۷-۴۳۶.
۷. پیرزادی، ح. (۱۳۹۱) آموزش مستقیم و کاربرد آن در حوزه ناتوانی های یادگیری. تعلیم و تربیت استثنایی ۲۸ - ۲۰ - ۱۰۹.
۸. تبریزی، م. (۱۳۹۱). درمان اختلالات خواندن چاپ بیست و هفتم. انتشارات فراروان. دادستان پ (۱۳۸۷) اختلالهای زبان روشهای تشخیص و بازپروری انتشارات سمت.
۹. رحمانی، ج؛ عابدی م. ر. (۱۳۸۳) هنجاریابی آزمون ریون رنگی کودکان ۵ تا ۱۰ ساله در استان اصفهان فصلنامه آموزه، ۲۳؛ ۸۱-۸۷.
۱۰. سلیمانی، ز؛ دستجردی، م. (۱۳۸۴). تعیین روایی و اعتبار آزمون آگاهی واج شناختی. مجله روانشناسی، ۳۳ (۹)؛ ۸۲ - ۱۰۰.
۱۱. سنگری، م ر ،علیزاده ف ص (۱۳۹۳) آموزش خواندن روشهای مطالعه). تهران: انتشارات ابوعطا شهیم س. (۱۳۸۳). انطباق و هنجاریابی مقیاس هوش و کسلر برای کودکان مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز ؛ ۷ (۱ و ۲)؛ ۱۲۳ - ۱۶۵.
۱۲. شیرازی، س؛ نیلی پور. ر. (۱۳۸۳) آزمون تشخیصی خواندن تهران: انتشارات دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی
۱۳. صفار پور، ع. (۱۳۷۸) راهبردهای آموزش مهارت‌های زبانی فارسی دوم دبستان برای معلمان مربیان و دانشجویان مراکز تربیتی سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی.